

Motion till riksdagen 2024/25:3293

av Rasmus Ling m.fl. (MP)

med anledning av prop. 2024/25:65 Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör vara en frivillig möjlighet för myndigheter, kommuner och regioner att på eget initiativ lämna uppgifter till brottsbekämpande myndigheter snarare än en skyldighet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skolan bör undantas från den uppgiftslämnande plikten på samma sätt som socialtjänsten och hälso- och sjukvård och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en samlad översyn och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

I proposition 2024/25:65 Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen föreslår regeringen en ny lag som ger myndigheter, kommuner, regioner och skolor en skyldighet att både på begäran och på eget initiativ lämna uppgifter till brottsbekämpande myndigheter. Förslaget innebär även en utökad möjlighet för socialtjänst och hälso- och sjukvården att trots sekretess lämna uppgifter som behövs i brottsbekämpningen. Regeringen motiverar förslaget med att den allvarliga brottsligheten kräver att fler offentliga aktörer bidrar till det brottsbekämpande arbetet och att dagens sekretessregler hindrar offentliganställda från att kunna lämna uppgifter till brottsbekämpande myndigheter.

För Miljöpartiet är det viktigt att myndigheter, kommuner och andra aktörer kan dela uppgifter med varandra på ett effektivt sätt, för att kunna fullgöra sina uppdrag. Genom betänkandet framkommer det att offentliga aktörer upplever sekretesslagstiftningen som komplicerad och svårtolkad, vilket inneburit att de möjligheter som finns för att utbyta information inte alltid nyttjas i den utsträckning som vore önskvärd. Mot denna

bakgrund är det välkommet att ett antal bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen förenklas i syfte att underlätta tillämpningen.

Det framstår däremot inte som ändamålsenligt eller effektivt att myndigheter, kommuner och regioner föreslås lämna uppgifter på eget initiativ till brottsbekämpande myndigheter. Detta påpekar även Lagrådet tillsammans med flera viktiga remissinstanser, t.ex. Institutet för mänskliga rättigheter, Rädda Barnen och Justitieombudsmannen. Utöver detta är vi särskilt kritiska till att den nya uppgiftsskyldigheten som regeringen föreslår, även ska omfatta skolan. Bland annat Sveriges Skolledare och Sveriges Lärare menar att detta förslag ligger utanför skolans uppdrag, som det är formulerat i dag, och ser risker med att effekterna av förslaget blir kontraproduktivt.

Uppgifter bör inte lämnas på eget initiativ

Det finns i dag flera sekretessbrytande bestämmelser som gör att offentliga aktörer kan utbyta information och på så sätt bidra till att förebygga och bekämpa brott. Återkommande granskningar har däremot visat att informationsutbytet trots detta inte sker i önskad omfattning. Det gäller inte minst den sekretessbrytande bestämmelsen som möjliggör att socialtjänsten kan lämna uppgifter om personer under 21 år i brottsförebyggande syfte. En bidragande orsak till detta är att medarbetare inom bl.a. polis, socialtjänst och skola upplever att regelverket är komplicerat och svårtillämpat. Det finns även kunskapsbrister kring hur lagstiftningen ska tillämpas.

För att åtgärda dessa problem föreslog Brottsförebyggande rådet i en rapport från 2021 att det i ett första steg bör förtydligas hur lagstiftningen bör tolkas och tillämpas i praktiken. Det bör även riktas utbildningsinsatser till berörda aktörer för att få tydligare vägledning och riktlinjer för hur sekretessbrytande bestämmelser kan tillämpas. BRÅ menar att problemen inte nödvändigtvis skulle lösas genom ny lagstiftning.

Utifrån att offentliga tjänstemän redan i dag upplever problem med att tillämpa det gällande regelverket, framstår det som mycket olämpligt att också ge myndigheter, kommuner och regioner i uppgift att lämna uppgifter till brottsbekämpningen på eget initiativ. Det är för Miljöpartiet uppenbart att offentliga verksamheter, som redan är hårt pressade, inte behöver fler arbetsuppgifter. Tvärtom, behöver vi göra mer för att underlätta t.ex. lärarnas, socialsekreterarnas och vårdpersonalens arbetsbelastning. En sådan åtgärd, skulle kunna vara att öka kunskapen om dagens sekretesslagstiftning, för att öka informationsflödet till brottsbekämpningen. Det skulle t.ex. kunna ske genom nationell vägledning och större möjligheter till juridiskt stöd.

Att myndigheter, kommuner och regioner ska lämna uppgifter på eget initiativ är problematiskt av flera skäl. Till att börja med är vi kritiska till att uppgiftsskyldigheten kombineras med en så låg tröskel för utlämnande. Att en uppgift ”kan antas behövas i den brottsbekämpande verksamheten” försvårar inte bara uppgiftslämnarens bedömning, utan kan också innebära att brottsbekämpningen får ta emot en stor mängd information som saknar betydelse. Det finns därmed en betydande risk att regeringens förslag snarare leder till ökad arbetsbelastning på både skolan och brottsbekämpningen. En alltför långtgående skyldighet att lämna ut information kan dessutom skada tilliten till bl.a. skolan och socialtjänsten, vilket skulle försvåra möjligheter att fånga upp barn och ungdomar som är på väg in i kriminalitet. Allt detta sammantaget kan resultera i att syftet med bestämmelserna, att effektivisera brottsbekämpningen, inte uppnås. Även

utredningen påpekar att en alltför offensiv förskjutning i uppgiftslämnandet till brottsbekämpning kan bli kontraproduktiv.

Det bör framhållas att Lagrådet avstyrker förslaget om att myndigheter, kommuner och regioner ska behöva lämna uppgifter till en brottsbekämpande myndighet på eget initiativ. Lagrådet ser flera betydande risker med förslaget, men framför allt anser de att uppgiftsskyldigheten riskerar att leda till onödiga integritetsintrång och kan därmed inte heller sägas vara proportionerlig i enlighet med regeringsformen. Även Justitieombudsmannen och Justitiekanslern har invändningar mot skyldigheten att lämna information. Som Justitiekanslern påpekar innebär förslaget en betydande omställning av myndigheternas uppdrag. Både JO och JK ifrågasätter om en så genomgripande och långtgående förändring verkligen är önskvärd och ändamålsenlig i förhållande till ett konkret behov. Enligt Miljöpartiets mening bör förslaget om att lämna uppgifter på eget initiativ inte vara en skyldighet för myndigheter, kommuner och regioner. Vi anser att förslaget snarare bör formuleras som en frivillig möjlighet, så att berörda aktörer får större utrymme att själva bedöma vilka uppgifter som eventuellt kan vara av intresse för brottsbekämpningen.

Uppgiftsskyldigheten bör inte gälla skolan

Miljöpartiet ser det som särskilt problematiskt att skolan inte är undantagen uppgiftsskyldigheten, i likhet med socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Att skolan ska lämna uppgifter till brottsbekämpande myndigheter utan föregående begäran riskerar att allvarligt skada skolans huvuduppdrag. Skolans uppgift är inte att i första hand bidra till brottsbekämpningen, utan att utbilda elever. Vi vet att en lyckad skolgång är en skyddsfaktor som förhindrar att barn och unga dras in i kriminalitet. Skolan har därmed en brottspreventiv verkan i sig, när den utför sitt huvuduppdrag.

Sveriges Lärare och Sveriges Skolledare avstyrker förslaget om att skolan ska behöva lämna uppgifter till brottsbekämpande myndigheter på eget initiativ. Enligt Sveriges Lärare innebär en sådan uppgiftsskyldighet ökade krav på dokumentation och administration för rektorer, lärare och annan skolpersonal. Det skulle innebära en ökad arbetsbelastning, men också att tiden för huvuduppdraget blir mindre. Även Sveriges Skolledare oroas över att skolan kan behöva omprioritera redan begränsade resurser från utbildningsstöd till brottsbekämpning. Det skulle ytterst drabba eleverna men också innebära svåra yrkesetiska avvägningar för lärare och rektorer. Sveriges Lärare menar att förslaget sannolikt varken är en effektiv eller rättssäker modell för brottsbekämpning. Sveriges Skolledare framhåller att den bästa brottsbekämpningen är att satsa på tidiga insatser för elever i riskgrupperna.

Skolan ska vara en trygg plats för elever och skolpersonal, även när en elevs livssituation kan vara mycket otrygg. Det är beklagligt att regeringen inte tagit hänsyn till vilka allvarliga konsekvenser det riskerar att få om elever som söker trygga vuxna att få stöd av, avstår från detta på grund av rädsla. För att inte undergräva skolans uppdrag, anser Miljöpartiet därför att skolan bör undantas från den uppgiftslämnande plikten på samma sätt som socialtjänsten och hälso- och sjukvård.

Det behövs en samlad översyn

Det är givetvis angeläget att brott kan förebyggas och klaras upp och att brottsbekämpande myndigheter har goda verktyg. Samtidigt är det också viktigt att enskildas personliga integritet värnas och att graden av integritetsintrång inte överskrider vad som är godtagbart i ett fritt och demokratiskt samhälle.

Under de senaste åren har det tillsatts och genomförts flera parallella lagstiftningsprojekt som handlat om att öka informationsflödet i olika avseenden. Förutom svårigheter att överblicka förslagens samlade konsekvenser för enskilda, innebär mängden förslag att Lagrådet och berörda remissinstanser inte hinner eller kan analysera förslagen på det sätt som krävs för en tillfredsställande beredning. Det riskerar att leda till sämre kvalitet på såväl synpunkterna som lagstiftningen.

Regeringens förslag i proposition 2024/25:65 medför att stora delar av det offentliga ska bidra till brottsbekämpningen genom uppgiftslämnande, vilket innebär att en stor mängd uppgifter om enskilda kan komma att överföras till de brottsbekämpande myndigheterna. Bland annat Lagrådet och Justitieombudsmannen anser att propositionens förslag utgör en stor principiell nyhet för svensk förvaltningstradition. Justitieombudsmannen ifrågasätter om en så genomgripande och långtgående förändring är önskvärd, bl.a. eftersom konsekvenserna av förslaget ”inte går att överblicka”. Flera remissinstanser, liksom Lagrådet, framhåller komplexiteten i att ta fram sekretessbrytande bestämmelser och de intresseavvägningar det innebär.

Mot denna bakgrund framstår det som nödvändigt att det görs en samlad översyn av hur de många och omfattande lagförslagen inom det brottsbekämpande området påverkar den personliga integriteten. Miljöpartiet uppmanar därför regeringen att återkomma med besked om hur och när en sådan översyn kommer att genomföras.

Rasmus Ling (MP)

Camilla Hansén (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Ulrika Westerlund (MP)

Mats Berglund (MP)

Jan Riise (MP)